

डॉ० अब्दुलकलामः

अव्यय (पुनरभ्यास)

डॉ० अबुल पाकर जैनुलब्दीन अब्दुलकलामः अस्माकं देशस्य एकादशः राष्ट्रपतिः आसीत्। सः एकः महान् वैज्ञानिकः आसीत्। अस्य महतः वैज्ञानिकस्य जन्म तमिलनाडुप्रदेशस्य रामेश्वरमनगरस्य धनुष्कोटिनाम्नः स्थाने 1931 तमे वर्षे अक्टूबर मासस्य पंचदश तारिकायां एकस्मिन् मत्स्यजीवीपरिवारे अभवत्। तस्य परिवारस्य आर्थिकावस्था अतिसामान्या आसीत्। बाल्यकालादेव सः प्रतिभासम्पन्नः परिश्रमशीलश्च आसीत्। यस्मिन् बाल्यकाले बालकानां क्रीडनं प्रति महती अभिरुचिः भवति, तस्मिन्नेवकाले सः समाचारपत्राणां विक्रीं कृत्वा स्वपरिवारं आर्थिकसहयोगं करोति स्म।

अब्दुलकलामः अध्ययनं प्रति गम्भीरः आसीत्। अनवरतपरिश्रमेण तिरुचिरापल्लीनगरस्य सेण्ट जोसेफ विद्यालयात् स्नातकपरीक्षाम् उत्तीर्य सः

मद्रासतकनीकीसंस्थानात् वैमानिकआभियान्त्रिकी उपाधिं च गृहीतवान्। तस्य हृदये स्वराष्ट्रं प्रति महद् अनुरागम् आसीत्। सः स्वदेशं विश्वस्य सर्वशक्तिशालीदेशानां मध्ये द्रष्टुम् इच्छति स्म। अतएव सः स्वजीवनं पूर्णरूपेण विज्ञानं प्रति समर्पितम् अकरोत्। 1958 तमे वर्षे अब्दुलकलामः 'रक्षा अनुसंधान एवं विकास' संगठनस्य सदस्यः अभवत्। पञ्चवर्षानन्तरं सः भारतीयअंतरिक्षअनुसंधानसंगठने कार्यम् अकरोत्। 1962 तमे वर्षे तेन 'थुम्बा आक्वीटोरियल राकेटलॉचिंग' आस्थाने सेवाकार्यं कृतम्। तस्मिन् आस्थाने तेन अनेके प्रक्षेपणप्रयोगाः कृताः—यथा अग्निः, त्रिशूलः, पृथ्वी, नागः, आकाशः च। एस० एल० बी० प्रक्षेपणप्रयोगस्य सफलतया तस्य ख्यातिः अनुदिनं वृद्धिं गता एवं 1981 तमे वर्षे सः 'पद्मभूषणम्' तथा 1990 तमे वर्षे 'पद्मविभूषणम्' सम्मानम् अपि प्राप्तवान्। स्वदेशस्य रक्षामन्त्रिणः सलाहकाररूपेऽपि महत्त्वपूर्णानां उपलब्धिनां कृते सः 'भारतरत्न' इति अलंकरणेनापि विभूषितः अभवत्।

1998 तमे वर्षे मईमासे एकादश-द्वादश तारकियोः तस्य निर्देशने सम्पन्ना परमाणुपरीक्षण श्रृंखला
अब्दुलकलामस्य सर्वाधिकमहत्त्वपूर्णा उपलब्धिः आसीत्।

डॉ० अब्दुलकलामः धर्मनिरपेक्षः आसीत्। कुरान-भगवद्गीता इति पुस्तके प्रति तस्य हृदये समानान्ति
अवर्तत। सः सर्वथा शाकाहारी आसीत् एवं कदापि धूम्रपानं न करोति स्म। कवितालेखनम्
वीणावादनं प्रति तस्य महती रुचिः अवर्तत। सः बालकेषु अति स्निह्यति स्म।

राष्ट्रपतिपदे स्थित्वा सः भारतं तकनीकी क्षेत्रे सर्वश्रेष्ठपदे द्रष्टुम् इच्छति स्म। भारतस्य पुरातन
गौरवं परावर्तयितुं सः स्वदेशवासिनां आह्वानं अकरोत् एवं स्वयमेव राष्ट्रोन्नतिं प्रति प्रयत्नशीलः
आसीत्। सप्तविंशति (27) दिनांके 2015 तमे वर्षे सः स्वर्गम् अगच्छत्। यद्यपि सः पार्थिव शरीरेण
अस्माकं मध्ये नास्ति, किंतु स्वदिव्य शरीरेण अस्माकं मार्गम् दर्शयन् निरन्तरं प्रयतते।

शब्दार्थः (WORD MEANINGS)

अस्माकम्	हमारे	Ours
एकादशः	ग्यारहवें	Eleventh
बाल्यादेव	बाल्यकाल से ही	From childhood
यस्मिन्	जिसमें	In which
विक्रीम् कृत्वा	बेचकर	To sale
द्रष्टुम्	देखने के लिए	For seeing
पञ्चवर्षानन्तरम्	पांच वर्ष के बाद	After five years
अनुदिनम्	प्रतिदिन	Daily
वीणावादनम्	वीणा बजाना	Play (on) lute
स्थित्वा	रहकर	To live
परावर्तयितुम्	लौटाने के लिए	To return
स्वयमेव	स्वयं ही	Self

क्रिया (VERB)

आसीत्	(अस्)	था	Was
गृहीतवान्	(गृह्)	ग्रहण किया	Took
इच्छति स्म	(इष्)	इच्छा करते थे	Desires
अकरोत्	(कृ)	किया	Did
प्राप्तवान्	(प्र + आप्)	प्राप्त किया	Gained
स्निह्यति स्म	(स्निह्)	स्नेह करते थे	Love

याद रखिए

अव्यय – अव्यय वे शब्द होते हैं जिसमें लिंग, वचन, विभक्ति आदि के आधार पर कोई फर्क नहीं होता है। जैसे- अत्र, यथा, एव, च इत्यादि।

मौखिक (Oral)

निम्नलिखित अव्यय शब्दों की संस्कृत याद कीजिए (Learn the following indeclinable words in Sanskrit) –

यहाँ	अत्र	कहाँ	कुत्र	वहाँ	तत्र
कहाँ से	कुतः	जब	यदा	कब	कदा
जैसे	यथा	वैसे	तथा	आज	अद्य
सदा	सर्वदा	नीचे	अधः	अब	अधुना
चारों ओर	अभितः	जब तक	यावत्	कोई	कश्चित्
साथ	सह	तब तक	तावत्		

लिखित (Written)

1. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए (Answer the following questions in Sanskrit) –

(क) अस्माकं देशस्य राष्ट्रपतिः कः आसीत् ?

(ख) अस्य जन्म कुत्र अभवत् ?

(ग) तस्य परिवारस्य आर्थिकावस्था कीदृशी आसीत् ?

(घ) सः कदा 'रक्षा अनुसंधान एवं विकास' संगठनस्य सदस्यः अभवत् ?

(ङ) सः कदा 'पद्मविभूषणं' सम्मानं प्राप्तवान् ?

तृतीयः पाठः
डॉ. अब्दुलकलामः

प्र.1. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए-

(क) अस्माकं देशस्य राष्ट्रपतिः कः आसीत् ?

उ. अस्माकं देशस्य राष्ट्रपतिः डॉ. अब्दुलकलामः आसीत्।

(ख) अस्य जन्म कुत्र अभवत् ?

उ. अस्य जन्म तमिलनाडुप्रदेशस्य रामेश्वरमनगरस्य धनुषकोटिनाम्नः स्थाने अभवत्।

(ग) तस्य परिवारस्य आर्थिकावस्था कीदृशी आसीत् ?

उ. तस्य परिवारस्य आर्थिकावस्था अति सामान्या आसीत्।

(घ) सः कदा 'रक्षा अनुसंधान एवं विकास' संगठनस्य सदस्यः अभवत् ?

उ. सः 1958 तमे वर्षे 'रक्षा अनुसंधान एवं विकास' संगठनस्य सदस्यः अभवत्।

(ङ) सः कदा 'पद्मविभूषणं' सम्मानं प्राप्तवान् ?

उ. सः 1990 तमे वर्षे 'पद्मविभूषणं' सम्मानं प्राप्तवान्।

प्र.6. प्रथम अनुच्छेद का हिन्दी में अनुवाद कीजिए-

अनुवाद - डॉ. अबुल पाकर जैनुलब्दीन अब्दुल कलाम हमारे देश के ग्यारहवें राष्ट्रपति थे। वह एक महान वैज्ञानिक थे। इस महान वैज्ञानिक का जन्म तमिलनाडु प्रदेश के रामेश्वर नगर के धनुष्कोट्टि नामक स्थान में 15 अक्टूबर, 1931 ई. में एक मधुआरे के परिवार में हुआ था। उनके परिवार की आर्थिक स्थिति बहुत सामान्य थी। बचपन से ही वह प्रतिभा सम्पन्न तथा पारिश्रमी थे। जिस बचपन में बच्चों की खेलने में विशेष रुचि होती है, उस समय वह समाचार पत्र बेचकर अपने परिवार का आर्थिक सहयोग करते थे।

प्र. 8. संस्कृत में अनुवाद कीजिए -

(क) अब्दुल कलाम हमारे देश के राष्ट्रपति थे।

उ. अब्दुल कलामः अस्माकं देशस्य राष्ट्रपतिः आसीत्।

(ख) वे एक महान् वैज्ञानिक थे।

उ. सः एकः महान् वैज्ञानिकः आसीत्।

(ग) बचपन से ही वे प्रतिभासम्पन्न थे।

उ. बाल्यकालादेव सः प्रतिभासम्पन्नः आसीत्।

(घ) कविता लेखन में उनकी बहुत रुचि थी।

उ. कविता लेखनं प्रति तस्य महती रुचिः आसीत्।

(ङ) हम सब भारतीय उन्हें राष्ट्रपति के रूप में पाकर धन्य थे।

उ. वयं भारतीयाः तं राष्ट्रपतिरूपेण प्राप्तवा धन्याः आसन्।

N.J.
05/06/2020

(च) तस्य मृत्युः कदा अभवत् ?

2. सही (✓) गलत (X) का निशान लगाइए (Tick the right (✓) and wrong (X)) -

- (क) अब्दुलकलामः अस्माकं देशस्य मुख्यमंत्री आसीत्। X
(ख) सः महान् वैज्ञानिकः आसीत्। ✓
(ग) अस्य जन्म संभ्रांतपरिवारे अभवत्। X
(घ) अब्दुलकलामः अध्ययनं प्रति गम्भीरः आसीत्। ✓
(ङ) सः सर्वदा शाकाहारी अस्ति। X
(च) सः बालकेषु न स्निहयति स्म। X

3. निम्नलिखित शब्दों का संस्कृत वाक्यों में प्रयोग कीजिए (Use the following words)

Sanskrit) -

(क) अद्य

अद्य विद्यालये अवकाशः वर्तते।

(ख) सर्वदा

सर्वदा सत्यं वदेत्।

(ग) अधः

वृक्षस्य अधः पर्णानि सन्ति।

(घ) अभितः

साम्प्रतं विद्यालयम् अभितः जलम् अस्ति।

(ङ) यदा

यदा त्वम् गमिष्यसि तदा अहमापि गमिष्यामि।

(च) कुत्र

रमेशः कुत्र निवसति ?

4. रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए (Fill in the blanks) -

(क) अब्दुलकलामः अस्माकं देशस्य एकादशः राष्ट्रपतिः आसीत्।

(ख) बाल्याकालादेव सः प्रतिभासम्पन्नपरिश्रमशीलः आसीत्।

(ग) 1958 तमे वर्षे सः संगठनस्य सदस्यः अभवत्।

(घ) सः 'भारतश्च' इति अलंकरणेनापि विभूषितः अभवत्।

5. निम्नलिखित वाक्यों को निर्देशानुसार बदलिए (Change the following sentences as directed) -

(क) सः एकः महान् वैज्ञानिकः आसीत्।

(भूतकाल)

सः एकः महान् वैज्ञानिकः आसीत्।

(ख) सः प्रतिभासम्पन्नः आसीत्।

(मध्यम पुरुष)

त्वं प्रतिभासम्पन्नः आसि।

(ग) सः अध्ययनं प्रति गम्भीरः आसीत्। (उत्तम पुरुष)

(घ) सः बालकेषु अति स्निहयति स्म। (बहुवचन)

(ङ) अहं धन्यः अस्मि। (द्विवचन)

आवां धन्यौ स्वः।

6. प्रथम अनुच्छेद का हिन्दी में अनुवाद कीजिए (Translate first paragraph into Hindi) –

डॉ० अबुल करोति स्म।

7. संधि-विच्छेद कीजिए (Disjoin these words) –

(क) बाल्यकालादेव = बाल्यकालात् + एव

(ख) अलंकरणेनापि = अलंकरणेन + अपि

(ग) स्वयमेव = स्वयम् + एव

(घ) कदापि = कदा + अपि

(ङ) सर्वाधिकः = सर्व + अधिकः

8. संस्कृत में अनुवाद कीजिए (Translate into Sanskrit) –

(क) अब्दुल कलाम हमारे देश के राष्ट्रपति थे।

(ख) वे एक महान् वैज्ञानिक थे।

(ग) बचपन से ही ये प्रतिभासम्पन्न थे।

(घ) कविता लेखन में उनकी बहुत रुचि थी।

(ङ) हम सब भारतीय उन्हें राष्ट्रपति के रूप में पाकर धन्य थे।